

ביאורים

עטיפת הראש לאבל: בשו"ע (שפ"א) פסק שאבל חייב בעטיפת הראש כסוגייתנו. אך הרמ"א הביא ש"י"א שאין נוהגין במדינות אלו בעטיפה. וכן המנהג פשוט, ואין להחמיר לשנות במה שלא נהגו אבותינו". ובש"ך ביאר שהטעם הוא: "מפני שמביא לידי שחוק גדול מן העו"כ שבינינו". אך בבית-יוסף כתב: "ואנו לא ראינו ולא שמענו מי שפטר מעטיפה מפני טענה זו". ובש"ך פסק: "מיהו יש לנהוג בעטיפה קצת, דהיינו למשוך הכובע למטה לפני העינים".

דינים שנוהגים באבל (וספק האם נוהגים במצורע ובמנודה)

הנחת תפילין

נוהג באבל - מכך שנאמר באופן חריג ליחזקאל להניח תפילין.

כפיית המטה

נוהג באבל - נטילת נפש שיש בה צלם אלוהים מחייבת להפוך את המטה.

רחיצה

נוהג באבל - *ואי אכיל תסוכי נה*; ורחיצה בכלל סיכה.

נעילת הסנדל

נוהג באבל - מכך שנאמר באופן חריג ליחזקאל לנעול נעלים.

דינים שנוהגים באבל ובמצורע (וספק האם נוהגים במנודה)

עטיפת הראש

נוהג באבל - מכך שנאמר באופן חריג ליחזקאל לא לעטוף את ראשו. נהוג במצורע - שנאמר *ואי אכיל תסוכי נה*.

שאלת שלום

נוהג באבל - נאמר ליחזקאל *האנך דומ*. נהוג במצורע - שנאמר *ואי אכיל תסוכי נה*.

קריעה

נוהג באבל - נאמר באופן חריג לבני אהרן באבלותם לא לקרוע. נהוג במצורע - שנאמר *האנך דומ*.

תשיש המטה

נוהג באבל - מכך שנאמר שדוד בא אל בת שבע לאחר אבלותה. נהוג במצורע - שנאמר *האנך דומ* (אהלו זה אשתו).

שילוח קרבנותיו

נוהג באבל - מכך שנאמר *האנך דומ* - בזמן שהוא שלם, שדעתו מיושבת עליו. נהוג במצורע - נלמד מנבואת ביחזקאל על בית המקדש העתידי.

רב יוסף ניסה ללמוד את דין מנודה מהמצב אחרי שלא יורד גשם שבו חייבים בעיטוף ואסורים בשאלת שלום.

אביי: אין ללמוד ממנודים לשמים שדינם אולי קשה יותר.

רב יוסף ניסה ללמוד את דין מנודה מהשנים שישראל היו במדבר מנודין ובכל זאת שלחו קרבנותיהן, ושימשו מיטתן.

אביי: אין ללמוד ממנודים לשמים שדינם אולי קל יותר.

דברים שנוהגים באבל, במצורע, ובמנודה

תספורת

נוהג באבל - נאמר באופן חריג לבני אהרן באבלותם לא לגדל שער. נהוג במצורע ומנודה - כתוב בברייתא שנוהג בהם.

תכבוסת

נוהג באבל - מכך שנאמר *האנך דומ* "ואי אכיל תסוכי נה" כתוב בברייתא בהם. נהוג מצורע ומנודה - כן כתוב בברייתא בהם.

דבר שנוהג באבל ואינו נהוג במצורע ומנודה

דברי תורה

נוהג באבל - שנאמר ליחזקאל *האנך דומ*. אינו נהוג במצורע - רק בעל קרי שטומאתו באה לו מתוך קלות ראש, אסור, כי אין לו אימה.

דבר שנוהג באבל ואינו נהוג במנודה (וספק אם נהוג במצורע)

עשיית מלאכה

נוהג באבל - שנאמר *האנך דומ* "ואי אכיל תסוכי נה" - דין אבלות כחג לעניין מלאכה.

מועד קטן טז. (שורה 4) עד יז. (שורה 8)

עונשים שרשאי דין ליתן

- לנדות ולהחרים (אפילו את מי שמתעלם מהנידוי).
- להפקיר נכסים.
- לעשות מריבה, לקלל, להכות, לתלוש שער.
- להשביע את מי שראוי לכך.
- לכפות ידיו ורגליו ולאסור את האשם.

תהליך הזמנה לדין

- ב"ד שולח שליח המזמין את הנתבע לדין לפני איש גדול.
- מפרטים לפני הנתבע מי מוזמן לדין.
- קובעים זמן לדין.
- אם לא הופיע לזמן שקבעו, קובעים זמן נוסף.
- אם קילל את שליח ב"ד - השליח יאמר זאת (ואין זה לשון הרע).

הנידוי

- התראה לפני: מי שמבזה ת"ח - מתרים בו פעם אחת לפני. מי שמנדים אותו כדי להוציא ממנו ממון - מתרים בו 3 פעמים (ב,ה,ב).
- כשמנדין אומרים לו שזה משמו של החכם שהחליט לנדותו.
- מפרטים לאנשי עירו את חטאיו שגרמו לנידויו.
- זמן מינימלי לנידוי: בא"י: 30 יום. בבבל: 7 ימים.

זמן מינימאלי לנזיפה:

נזיפת נשיא: 30 יום.
בארץ ישראל: 7 ימים.
בבבל: יום אחד.

התרת הנידוי

- זמן ההתרה: נידוי של ממון - ניתן להתיר מיד. נידוי של ביזוי ת"ח - ניתן להתיר רק אחרי 30 יום.
- מי מתיר? אביי: רק מי שנידה. (ואם מתו - הנידוי תקף לעולם) אמימר: כל 3 ת"ח.

- מנודה לרב - מנודה לתלמיד. (אבל מנודה לתלמיד - אינו מנודה לרב)
- מנודה לעירו - מנודה לעיר אחרת. (אבל מנודה לעירו - אינו מנודה לעיר אחרת)
- מנודה לנשיא - מנודה לכלל הציבור. (אבל מנודה לכלל הציבור - אינו מנודה לנשיא)

מכאן נלמד ש:

תלמיד שנידה בשביל כבודו - הנידוי חל (חוץ מלרב).
[כי אם הנידוי היה בשביל כבוד שמים - מנודה גם לרב!]

"חמוקי ירכיד... מעשה ידי אומן"

רבי: יש ללמוד דברי תורה בסתר (כמו ירך שבסתר).
רבי חייא: צדקה וגמילות חסדים יש לעשות בסתר.

אך ב'יומי דכלה' יש ללמוד בפרהסיא.
[ובזה עוסק הפסוק: 'לא מראש בסתר דברתי']

"חכמות בחוץ תרונה"

רבי חייא: ניתן וצריך ללמוד תורה בפרהסיא.
רבי (=רבא): כל העוסק בתורה מבפנים, תורתו מכרזת עליו מבחוץ.

אנשים שנמשלו ל'כושי':

שאול ('כוש בן ימיני')

צפורה ('צ' אודות האשה הכושיה אשר לקח').

צדקיה ('וישמע צמד מלך הכושי')

בני ישראל ('הלא כפני כושי אתם לי בני ישראל')

מדוע נמשלו ל'כושי'?

כושי בולט בסביבתו וכך גם הם היו בולטים (לטובה) במעשיהם ביחס לסביבה (צדיקים גמורים).

דוד המלך

- כשישב בישיבה היה יושב על גבי קרקע.
- כשעסק בתורה היה מעדן עצמו כתולעת, כשיצא למלחמה היה מקשה עצמו כעץ.
- כשזרק חץ הפיל 800 חלל בבת אחת.

השכר שקיבל:

- (1) יכולת לבטל את גזירות הקב"ה.
- (2) להיות ראש לשלושת האבות בעוה"ב.

ולא 1000, בגלל חטא אוריה החתי.

תלמיד חכם רשאי לפסוק דין לעצמו בדבר שברור לו בוודאות.

מועד קטן יז. (שורה 8) עד יז: (4 שורות מלמטה)

ביאורים

התנגשות בין שבת לאבלות: כשאבלות חלה בשבת, השבת **לא מבטלת** את האבלות אבל היא **נחשבת** בכלל ימי האבלות (עולה למניין שבעה ושלושים).
התנגשות בין יו"ט לאבלות: כשאבלות מתחילה לפני יו"ט, היו"ט **מבטל** את האבלות אבל כשהאבלות מתחילה בתוך יו"ט האבלות לא נדחת ואף ימי החג **לא נחשבים** בכלל ימי האבלות (ולכן מתחילים לספור שבעה ושלושים רק בצאת החג).

יש שהבינו שדין זה של ילבש שחורים אמור לעזור לאדם להתמודד עם יצרו (עד שילבש שחורים וילך למקום שילך הוא יתעשת ויתפוס את עצמו)

1. תורה איננה חכמה בלבד - לכן אין ללומדה ממי שאינו צדיק.
2. אדם שחוטא (לא עלינו) - ידאג להמעיט ככל האפשר את השפעתו על הסביבה (ילבש שחורים וכו')
3. אין להכות בן גדול (הדבר לא יועיל ורק עלול להזיק - שהבן יכה חזרה את אביו).

נידוי

אם אב בית הדין חזר וסרח:
תקנת אושא: מנדין אותו, מפני חילול השם.
ריש לקיש: לא מנדין.

- לא מנדין אב בית דין אלא אומרים לו להישאר בבית.
- יש להזהר מלנדות ת"ח (מ"ז קודם שנידה ת"ח היה מנדה את עצמו, ר"פ לא נידה מעולם ת"ח)
- אדם שלא יודע מי נידהו - ילך לנשיא שיתיר נידויו.
- אחרי שהנידוי הוסר: **אבוה דשמואל:** נשאר רושם מהנידוי.
- **ריש לקיש:** לא נשאר רושם.
- **שמתא (נידוי):** רב: מלשון מיתה.
- **שמואל:** מלשון שממה.

ציטוט מהמשנה

מותר לגלח במועד ל:

- מי שכלתה נזירותו במועד.
- מצורע שעלה מטומאתו במועד.

ברייתא:

אף אם כלתה הנזירות והמצורע עלה מטומאתו לפני המועד - מותר. [כדי שלא ישוהו להקריב את קרבנותיהם עד לאחר הרגל]

מתי הרגל מבטל את השלושים - ומתי אבל רשאי להתגלח?

כשהשבעה מסתיימת בערב החג:

אבא שאול: השלושים מתבטלים (ויתגלח לפני החג)

חכמים: השלושים לא מתבטלים (ואסור להתגלח לפני החג)

כשהשבעה מסתיימת יום לפני ערב החג:

השלושים מתבטלים (ויתגלח לפני החג)

כשערב החג חל בשבת:

יתגלח לפני החג בערב שבת - ביום השביעי לאבלות (שהרי הרגל ביטל את השלושים ומקצת היום ככולו)

כשערב החג חל בשבת:

אבא שאול: יתגלח בחוה"מ - כיוון שהרגל ביטל את השלושים, ולא יכל להתגלח לפני הרגל.

חכמים: לא יתגלח כלל - כיוון שהרגל לא מבטל את השלושים.

האם כהן רשאי לגלח במועד?

הסתיימה משמרתו לפני הרגל:
לא רשאי לגלח (היה עליו להתגלח בערב החג).

הסתיימה משמרתו ברגל:
משנתנו: לא רשאי לגלח. (לכל המשמרות יש חלק ברגל ולכן למעשה לא נסתיימה משמרתו, ולכן אסור לו לגלח כדין אנשי משמר!)
ברייתא: רשאי לגלח. (כי את עיקר משמרתו סיים)

אלו שהתירו להם לגלח במועד – מה דינם באבלות?

באבלות אחת: אסור להם לגלח.

תכפוהו אבליו (ח"ו): מותר להם לגלח אפילו במספריים.

אדם רגיל שתכפוהו אבליו מותר לו לגלח רק בתער.

מועד קטן יז: (4 שורות מלמטה) עד יח: (משנה תחתונה)

ביאורים

דייטיקי: צוואת שכיב מרע (חולה העומד למות), שבה הוא מצווה כיצד לחלק את נכסיו לאחר מותו. כעקרון חלוקה זו לא אמורה להועיל כיוון שהחלוקה תחול אחרי מיתה ואדם מת לא יכול להקנות חפצים. אלא שחכמים תיקנו מדבר זה יחול וזאת כדי שלא תחלש דעתו של הגוסס. (חכמים אף תיקנו שגם אם לא כתבו בשטר, הצוואה תועיל (דברי שכיב מרע ככתובים ומסורים) - אלא שלרוב היו כותבים את דברי השכיב מרע כדי להמנע מבעיות אחר כך) "דייטיקי" זו היא מילה יוונית, אך חכמים הסמיכו לה ראשי תיבות של: "דא תהא קא", כלומר: זה יהא קיים.

ברייתא

גזירת צפורניים במועד ובאבלות

ר' יהודה: אסור.

ר' יוסי: מותר.

להלכה

- **במועד:** מותר.
- **באבלות:** ספק. (מח' כמי לפסוק)
- **ציפורני רגליים:** נכללות בהיתר.
- **אופן הגזיזה:** בשינוי. (לא במספריים)

דברים שנלמדו ממעשה ר' יוחנן:

1. צפורניים לא נחשבות לדבר מאוס.
2. מותר לזרוק את הצפורניים (רק במקום שבו אין חשש שאישה מעוברת תעבור).

מתי מותר לכבס במועד?

- מי שיש לו רק בגד אחד.
- כלי פשתן.

המשנה עסקה רק במי שיש לו 2 בגדים מטונפים - ולכן לא ציינה היתר זה.

קשה: המשנה אמרה שרק מטפחות הידים/ספרים מותר לכבס!
תירוץ: המשנה עסקה בשאר המינין שבהם הותרו רק מטפחות. (אבל בפשתן הותרו כל הבגדים)

משנה

את הדברים הבאים מותר לכתוב במועד

<p>שונות</p> <ul style="list-style-type: none"> • חוקי השלטון ותקנותיו 	<p>דברים הקשורים לבי"ד</p> <ul style="list-style-type: none"> • שומת נכסים בידי בי"ד. • פסק חלוקת ירושה. • גזרות בי"ד. • מסירת חוב לבי"ד (כדי שלא תשמט שמיטה) 	<p>בין אדם לחבירו</p> <ul style="list-style-type: none"> • קבלה (על פרעון חוב). • צוואה (של שכיב מרע). • שטר מתנה. • התחייבות לזון את בת אשתו. 	<p>ענייני נישואין</p> <ul style="list-style-type: none"> • שטר קדושין. • גיטין. • חליצה. • מיאון.
--	--	---	--

שמואל: מותר לארס אשה בחוה"מ.

(שמה יקדמנו אחר ברחמים, ואז זה יגבר על היעוד של בת הזוג משמים לפלוני)

ניסיון סיוע: במשנה נאמר שמותר לכתוב שטרי קדושין במועד.
דחיה: ייתכן שהמשנה מדברת על התחייבויות ממוניות של שני הצדדים.

ניסיון סיוע: במשנה (בפ"א) נאמר שאין נושאים נשים במועד - משמע שלארס מותר!
דחיה: ייתכן שאסור לארס, והמשנה חידשה שאפילו לשאת, (שמקיים בכך מצוה) אסור.

סיוע: יש ברייתא מפורשת שנאמר בה שמותר.

מימרות של רבי ראובן בן אצטרובילי

אין אדם נחשד בדבר עבירה אלא אם כן:
 עבר עליה או על מקצתה,
 או הרהר בלבו לעשותה,
 או ראה אחרים שעשוה - והיה מרוצה.

מציאת זיווג - הינה פרי ההשגחה העליונה
 כך מופיע בתורה: וַיֵּצֵא אֱלֹהִים וְיִצְחָק וַיֹּאמְרוּ מִה' יֵצֵא הַדָּבָר'.
 כך מופיע בנביאים: 'וַאֲמִי' וַאֲמִי' לֹא יֵצֵא כִּי מִה' הִיא'.
 כך מופיע בכתובים: 'בֵּית וְהוֹן - נְחֻלַּת אֲבוֹת, וְנִה' - אֵל מִכְלַת'.

הסתייגויות:

- א. הדבר נכון רק אם אנשים אינטרסנטים (ששונאים אותו למשל).
- ב. הדבר נכון רק אם מדובר על שמועה מתמשכת.

מועד קטן יח: (משנה תחתונה) כ. (שורה 17)

ביאורים

גימטריא: סתם נזיר שנדר נזירות ללא הגבלת זמן הינו נזיר לשלושים יום. הגמרא הביאה לכך מקור מגימטריא ("קדוש יהיה" - "יהיה" בגימטריא שלושים). הרמב"ם קבע ש"דבר זה הלכה מפי הקבלה" (פיהמ"ש לרמב"ם נזיר א,ג), אלא שחכמים מצאו לזה אסמכתא בגימטריא.

משנה

כתיבת שטרי חוב בחוה"מ

אסור לכתוב. (אא"כ המלווה לא מאמין ללווה או שלסופר אין מה לאכול)

דברי קדושה בחוה"מ

ת"ק: **אסור** לכתוב תורה/תפילין/מזוזות (ואפילו להגיה את הס"ת שבעזרה)

ר"י: א. מותר לכתוב תפילין ומזוזות - לצורך עצמו.
ב. מותר לטוות תכלת לציצית בשינוי (על ירכו) - לצורך עצמו.

סיכום דין כתיבה לצורך אחרים

משנתנו: **אסור**.

ר' מאיר: מותר אם עושה בחינם.

ר' יהודה: ימכור את שלו (בהערמה) ואז יכתוב לעצמו.

ר' יוסי: מותר כרגיל. (וכך הלכה)

טווית תכלת לציציתו בחוה"מ

דעה א': על ירכו. (בשינוי גדול)

דעה ב': אף באבן. (בשינוי קטן)

דעה ג': אף בפלך. (ללא שינוי) - (וכך הלכה)

משנה

כיצד מפסיק הרגל את האבלות?

הקובר את מתו 3 ימים לפני הרגל הרגל מבטל את אבלות השבעה.

הקובר את מתו 8 ימים קודם לרגל הרגל מבטל את אבלות השלושים.

שבת

נספרת במניין שבעה ואינה מבטלת אותו.

רגל

אינו נספר במניין שבעה אבל מבטל אותו.

דינם של מועדים בני יום אחד

ר' אליעזר: כולם כדין שבת.

ר' גמליאל: כולם כדין רגל.

חכמים: ר"ה וי"כ: כדין שבת.

שבועות: כדין רגל.

אבא שאול (וכן הלכה):

דין זה תקף גם בקובר 7 ימים קודם לרגל. (מקצת היום ככולו, ויום שביעי עולה לכאן ולכאן)

האם מחשיבים את 'מקצת היום ככולו'?

אבא שאול: כן.

חכמים: לא.

העמדת המחלוקת

לגבי היום השלישי: אין מקצת היום ככולו (לפי כולם). מחלוקת.

לגבי היום השביעי: מחלוקת.

לגבי היום השלושים: רבא: מחלוקת.

אביי: מקצת היום ככולו (לפי כולם).

פסיקת הלכה

לגבי היום השביעי: מח' אמוראים כמי לפסוק.

לגבי היום השלושים: כולם מודים - מקצת היום ככולו.

מתי הרגל מבטל את השבעה?

חכמים, רב, ורב הונא: רק אם ביטלם כבר בערב חג (הסתפר וכי"ב).
 אבא שאול, ר' ששת: תמיד (בלי קשר למעשיו).

לאיזה עניין הרגל לא נספח?

הלכות אבלות: אינו נספח (כיוון שלא נוהגות ברגל).
 ניחום אבלים: נספח (כיוון שנוהג ברגל).

רבא סבר שאם נקבר ברגל אינו נספח
 לשלושים - אבל אביי דחה את שיטתו.

רגל - לעניין שבעה

מבטל (אם נקבר לפני הרגל)
 ואינו נספח (אם נקבר ברגל)

רגל - לעניין שלושים

מבטל (אם נקבר 8 ימים לפני)
 ונספח (אם נקבר 6 ימים לפני הרגל או ברגל עצמו)

ההבדל בין שלושים לשבעה:

איסורי שלשים (גיהוץ, תספורת) - נוהגים ברגל [בגלל הרגל].
 איסורי שבעה (נעילת הסנדל, כפיית המטה) - לא נוהגים ברגל.

מועד קטן כ. (שורה 17) עד כ: (2 שורות מלמטה)

ביאורים

אבלות על קרובים של קרובי משפחה בימינו: לדעת חכמים בסוגייתנו יש להתאבל על קרובי קרובים כאשר נמצאים עם הקרובים. אך הרמ"א (יר"ד שעד, ו) כתב: "וי"א דהאידינא נוהגין להקל באבלות זה של המתאבלים עמו, דאין זה אלא משום כבוד המתאבלים, ועכשיו נהגו כולם למחול. וכן נוהגין האידינא שלא להתאבל כלל עם המתאבלים, וכל המחמיר בזה אינו אלא מן המתמיהים. ומ"מ נהגו שכל קרובי המת... מראין קצת אבילות בעצמן כל שבוע הראשונה, דהיינו עד אחר שבת הראשון, שאינן רוחצים ואין משנים קצת בגדיהם כמו בשאר שבת. ויש מקומות שנהגו עוד להחמיר בעניינים אחרים, והעיקר כמו שכתבתי".

ברייתא

מתי מבטל הרגל את ה'שבעה'?

ר"א, ב"ש: כשקבר 3 ימים לפני הרגל. (וכך פסק רבא)

חכמים, ב"ה: כשקבר לפני הרגל. (אפילו שעה אחת) (וכך פסקו ר"י ורבינא)

'הפסתי חזיכס לאפא' - ימי אבלות כימי החג:

אבלות רגילה: 7 ימים - כחג סוכות/פסח.

שמועה רחוקה: יום אחד - כחג שבועות.

ברייתא

זמן האבלות על 'שמועה'

שמועה קרובה (בתוך 30 יום מהמיתה): נוהג אבלות כרגיל (שבעה ושלושים).

שמועה רחוקה (לאחר 30 יום מהמיתה):

ר"ע: נוהג אבלות רק יום אחד.
 חכמים: נוהג אבלות כרגיל (שבעה ושלושים).
 דעת יחיד: על אביו ואמו - נוהג אבלות כרגיל,
 על שאר קרובים - נוהג יום אחד.

ומקצת היום ככולו.

הלכה כר"ע (למרות שרבים חולקים עליו - באבלות הולכים אחרי המיקל)

שמע שמועה קרובה - ברגל

ונעשתה רחוקה - במוצאי הרגל:

נחשבת שמועה רחוקה (כי עברו עד אז יותר 30 יום).

דין קריעה במקרה זה

רבי מני: פטור מקריעה. (כשמועה רחוקה)

רבי חנינא: חייב בקריעה. (כשמועה קרובה)

על אביו ואמו קורע, מפאת כבודם.

וכן הדין על מי שבשבת שמע שמועה קרובה ובמוצאי שבת נהפכה לרחוקה.

על אלו קרובי משפחה יש להתאבל?

שבעת הקרובים מהתורה

אשתו,

אביו, אמו,

אחיו מאביו, אחותו הבתולה מאביו,

בנו, בתו.

חכמים הוסיפו את כל האחים
(בין מאב ובין מאם בין בתולה ובין נשואה)

אבלות על קרוב של קרוב (שניים):

ר"ע: מתאבל על כל קרובי הקרובים.

רשב"א: מתאבל רק על נכדו וסבו.

חכמים: מתאבל על כל קרובי הקרובים - ובתנאי שקרובו האבל נמצא עימו.

אבלות בן הזוג:

על הוריו של בן הזוג – יש להתאבל.
על שאר קרובי בן הזוג – אין להתאבל.